

G. E. LESSING.

ΛΑΟΚΟΩΝ*

*H

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΡΙΩΝ ΤΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

Γ'.

Ἄλλ' ὥς ἦδη ἐλέχθη ἐν μεταγενεστέραις ἐποχαῖς ἡ τέχνη προσέλαβεν ἀσυγκρίτως εὐρύτερα ὅρια. Λέγεται δὲ ὅτι τὸ μιμητικὸν αὐτῆς ἐπεκτείνεται ἐφ' ἀπάσης τῆς ὁρατῆς φύσεως, ἥς ὅμως μικρὸν μέρος ἀποτελεῖ τὸ καλόν. Ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἐκφρασις ἀποτελοῦν τὸν πρῶτον αὐτῆς νόμον· καὶ ὥς ἡ φύσις αὐτῇ εἰς ὑπερτέρους ἐκάστοτε σκοποὺς θυσιάζει τὸ καλόν, οὕτω καὶ ὁ καλλιτέχνης ὀφείλει νὰ ὑποτάσῃ αὐτὸ εἰς τὸν γενικὸν αὐτοῦ σκοπὸν, μὴ ὑποχωρῶν εἰς τοῦτο ἢ ὅσον ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἐκφρασις αὐτῷ ἐπιτρέπουσιν. Ἀρκεῖ ἵνα διὰ τῆς ἀληθείας καὶ ἐκφράσεως τὸ αἰσχρὸν τῆς φύσεως εἰς καλὸν τῆς καλλιτεχνίας μετατρέπῃται.

ὑποθέσωμεν κατὰ πρῶτον ὅτι ἀβασιανίστους ἡθέλωμεν ἀφίσει τὰς ιδέας ταύτας ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν ἢ μηδαμινότην αὐτῶν· ἀλλὰ δὲν θὰ ἐγεννῶντο ἄρα γε ἔτεροι ἀνεξάρτητοι τούτων παρατηρήσεις περὶ τοῦ διατί ὁ καλλιτέχνης παρὰ ταῦτα ὀφείλει νὰ ἔχῃ μετρημένην τὴν ἐκφρασὶν καὶ νὰ μὴ ἀρύτῃται αὐτὴν ἐκ τοῦ ὑπερτάτου σημείου τῆς ἐνεργείας;

Πιστεύω ὅτι ἡ μόνη στιγμή, καθ' ἣν τὰ ὑλικά τῆς καλλιτεχνίας ὅρια θὰ ἐδέσμευον πάσας τὰς ἀπομιμήσεις αὐτῆς, παραπλησίους θὰ προῦκάζει παρατηρήσεις. Ἄλλ' ὁ καλλιτέχνης δὲν δύναται ἢ μιᾶς καὶ μόνης στιγμῆς ἐκ τῆς ἀείποτε μεταδότης φύσεως νὰ ποιῇται χρῆσιν ὑπὸ μίαν καὶ μόνην ἔποσιν· ἂν δὲ τὰ ἔργα αὐτοῦ φιλοτεχνῶνται, ἵνα οὐχὶ ἀπλῶς θεωρῶνται, ἀλλ' ἵνα παρατηρῶνται καὶ δὴ ἐπὶ μακρὸν καὶ ἐπανειλημμένως παρατηρῶνται, βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ μόνη ἐκείνη στιγμή καὶ ἡ μόνη ἔποσις τῆς μόνης ταύτης στιγμῆς δὲν δύναται νὰ ἐκλεγῇ τόσον προσφύως, ὥστε ν' ἀποβαίῃ ὅσον τὸ δυνατόν ἐπωφελής. Ἐκεῖνο δὲ μόνον εἶναι καρποφόρον, ὅπερ ἐλευθέραν ἀφίσει τὴν ἐνέργειαν εἰς τὴν τῆς φαντασίας δύναμιν. Ὅσφ περισσότερον θεώμεθα τοσοῦτω περισσότερον ὀφείλομεν νὰ δυνάμεθα καὶ διὰ τοῦ νοῦ ν' ἀναπτύσσωμεν τὰ θεώμενα καὶ ὁσφ πάλιν περισσότερον ταῦτα διὰ τοῦ νοῦ ἀναπτύσσωμεν, τοσοῦτω περισσότερον δέον νὰ πιστεύωμεν ὅτι καὶ θεώμεθα. Ἄλλ' ἐν ὁλοκλήρῳ τῇ ἐπιδιώξει πάθους τινὸς οὐδεμία ὑπάρχει στιγμή ὀλιγώτερον κατέχουσα τὸ πλεονέκτημα τοῦτο ὅσον ὁ ὑψίστος τοῦ πάθους ἐκείνου βαθμός.

Πέραν αὐτοῦ οὐδὲν πλέον ὑπάρχει· τὸ νὰ δεικνύωμεν δὲ τὸ ἑακρον εἰς τὸν ὀφθαλμόν, ταῦτόν ἐστὶ τὸ νὰ δεσμεύωμεν τὰς πτέρυγας τῆς φαντασίας καὶ ἀναγκάζωμεν αὐτήν, μὴ δυνάμεν τι πέραν τῆς νοεῖας ἐντυπώσεως, ν' ἀσχολεῖται ὑπ' αὐτὴν περὶ ἀσθενεστέρας εἰκόνας, πέραν τῶν ὁποίων αὐτὴ φεύγει τὸ φανερὸς πλῆρες τῆς ἐκφράσεως ὡς τὸ ἴδιον

ὄριον. Ὅταν λοιπὸν ὁ Λαοκῶν στενάζῃ ἡ φαντασία δύναται νὰ ἀκούῃ αὐτοῦ ἰάχοντος· ὅταν ὅμως οὗτος κραυγάζῃ αὐτὴ δὲν δύναται οὔτε μίαν βαθμίδα ἄνω, οὔτε μίαν βαθμίδα κάτω τῆς ἐξεικονίσεως ταύτης νὰ προχωρήσῃ, χωρὶς νὰ καθορᾷ αὐτὴν ἐν ἐλσεινότερα καὶ ἐπομένως μὴ ἐνδιαφεροῦσθαι καταστάσει. Ἀκούουσα αὐτὸν στενάζοντα, καθορᾷ ἦδη αὐτὸν νεκρόν. Ἀλλὰ καὶ περαιτέρω. Ἐὰν ἡ μόνη αὐτὴ στιγμή ἀμετάβλητον διὰ τῆς τέχνης προσεζώμενε διάρκειαν, οὐδὲν κατ' ἀνάγκην θὰ ἐξέφραζε, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ θεωρῆται ἄλλως ἢ παροδικόν. Πάντα τὰ φαινόμενα περὶ τῆς ὑπάρξεως τῶν ὁποίων κατ' ἰδίαν ἡμῶν ἀντίληψιν σκεπτόμεθα ὅτι αἰφνιδίως ἐκρήγνυνται καὶ αἰφνιδίως ἐξαφανίζονται, ὅτι δὲ ταῦτα μίαν μόνην στιγμήν δύνανται νὰ ἦναι, ὅτι εἶναι, πάντα τὰ τοιαῦτα φαινόμενα εὐχάριστα ἢ δυσάρεστα, τοιαύτην παρὰ φύσιν ὄψιν λαμβάνουσι τῇ ἐπεκτάσει τῆς τέχνης, ὥστε ἐν ἐκάστη ἐπανειλημμένῃ θέᾳ ἡ ἐντύπωσις μειοῦται καὶ ἐπὶ τέλους πρὸ τοῦ ὅλου ἀντικειμένου αἰσθανόμεθα ἀπδίαν καὶ ἀποτροπιάσιν. Ὁ Λαμετροῦ,¹ ὅστις, ὡς ἄλλος Δημόκριτος, ἐπέτρεψε νὰ ἐξεικονίσωσι καὶ χαράξωσιν αὐτὸν, γελᾷ τὴν πρῶτην μόνον φορὰν, καθ' ἣν θεάται τις αὐτόν, συχνότερον ὅμως παρατηρούμενος ἀποβαίνει ἀπὸ φιλοσόφου τυφελανός, ὁ δὲ γέλως αὐτοῦ ὡς μορφασμὸς παρίσταται. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ κραυγῇ. Ὁ τὴν κραυγὴν ἐκδιᾶζων σφοδρὸς πόνος ἢ πάραυτα καταπίπτει ἢ καταστρέφει τὸ πάσχον πρόσωπον. Ὅταν λοιπὸν καὶ ὁ καρτερικώτατος καὶ σταθερώτατος τῶν ἀνθρώπων κραυγάζῃ, βεβαίως δὲν ἐξακολουθεῖ ἀκαταπαύστως τοῦτο ποιεῖν. Τοῦτο δὲ μόνον τὸ φανερὸς ἀδιάκοπον ἐν τῇ ὑλικῇ ἀπομιμήσει τῆς τέχνης εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ θὰ καθίστα τὴν κραυγὴν αὐτοῦ θηλυπρεπὴ ἀδυναμίαν καὶ παιδικὴν ἀκράτειαν. Τοῦτο τοιούχιστον ὤφειλε ν' ἀποφύγῃ ὁ τοῦ Λαοκόντος καλλιτέχνης, ἂν μὴ παρέβλαπτε τὸ καλὸν ἢ κραυγὴ καὶ ἂν ἐπετρέπετο τῇ τέχνῃ αὐτοῦ νὰ ἐκφράσῃ τὸ πάθος ἀνευ τοῦ καλοῦ.

Μεταξὺ τῶν ἀρχαίων ζωγράφων ὁ Τιμόμαχος διακρίνεται μᾶλλον ἐν τῇ μετὰ προτιμήσεως ἐκλογῇ προτύπων τοῦ ἀκροτάτου πάθους. Ὁ παραφερόμενος αὐτοῦ Αἴας καὶ ἡ παιδοκτόνος Μήδεια ἀπέτελουν πεφνημισμένας εἰκόνας. Ἐξ ὧν περὶ αὐτῶν ἔχομεν περιγραφῶν ἐξάγεται ὅτι οὗτος τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, ἐν ᾧ ὁ θεατὴς δὲν καθορᾷ τόσον τὸ ἑακρον ὅσον φαντάζεται αὐτό, καὶ ἐκεῖνο τὸ φαινόμενον, μεθ' οὗ ἡμεῖς οὐχὶ τόσον ἀναγκάως τὴν ιδέαν τοῦ παροδικοῦ συνδέομεν, ὥστε νὰ ἀπαρῶν ἡμῖν ἡ ἐν τῇ τέχνῃ παράτασις αὐτοῦ, κάλλιστα κατενόησε καὶ ἔγνω πρὸς ἄλλα νὰ συνδυάσῃ. Τὴν Μήδειαν δὲν συνέλαβεν οὗτος ἐν ἡ στιγμῇ πράγματι τὰ τέκνα αὐτῆς φονεῖ, ἀλλὰ στιγμὰς τινὰς προηγουμένως, καθ' ἣς ἡ μητρικὴ στοργὴ παλαίει ἐτι κατὰ τῆς ζηλοτυπίας. Ἐκ τῶν προτέρων διορῶμεν τὸ πέραν τοῦ ἀγῶνος τούτου. Ἐκ τῶν προτέρων τρέμομεν ἐπὶ τῷ ὅτι μετὰ μ' ἐκρὸν θὰ ἴδωμεν ἀπλῶς τὴν σκληρὰν Μήδειαν καὶ ἡ φαντασία ἡμῶν ὑψοῦται πέραν παντός, ὅπερ ἠθελεν ἐπιδείξει ἡμῖν ὁ καλλιτέχνης ἐν τῇ

1) La Mettrie (Ἰουλιανὸς Ὁρροῦ) ἱατρός καὶ φιλόσοφος γεν. 1709 ἐν St. Malo, † ἐν Βερολίνῳ 1751, διδάσκαλος ὁλοσφίης. Σ. Μ.

*) Ἰδε ἀριθ. 5, σελ. 83 — 85.

φοικτῇ ταύτῃ στιγμή. Τούτου δὲ ἔνεκεν ἀκριβῶς τόσον ὀλίγον προσβάλλει ἡμᾶς ἢ ἐν τῇ τέχνῃ διήκονσα ἀστασία τῆς Μηδείας, ὥστε πολὺ περισσώτερον ἐπιθυμοῦμεν καὶ ἐν τῇ ψύσει αὐτῇ τὸ πρᾶγμα νὰ ἦτο δυνατόν ἐκεῖ νὰ παραμείνῃ, ὁ ἀγὼν τῶν παθῶν οὐδέποτε νὰ ἐπερατοῦτο ἢ τοῦλάχιστον ἐπὶ τοδοῦτον νὰ διήρκει, μέχρις οὗ ὁ χρόνος καὶ ὁ συλλογισμὸς, ἐξασθενίσαντα τὴν ὀργήν, θὰ ἠδύναντο νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν νίκην εἰς τὰ μυθικὰ αἰσθήματα. Πρὸς δὲ ἡ φρόνησις αὕτη τοῦ Τιμομάχου μεγάλους καὶ συγνοὺς περιποιήσατο αὐτῷ ἐπαίνους, μεγάλως ἐξάρασα αὐτὸν καὶ ὑπὲρ ἄλλον ἀγνωστὸν ζωγράφον, ὅς τόσον ἀσύνετος ἦτο, ὥστε νὰ παραστήσῃ τὴν Μηδείαν ἐν τῇ πλήρει αὐτῆς παραφορᾷ, παρασχών οὕτω τῷ ἄλλως τε ἐπιτροχάδην διερχομένῳ τούτῳ βαθμῷ τῆς ὑπερβολικῆς παραφορᾶς, διάρκειαν, ἥτις ἀπασαν τὴν ψύσιν ἀναστατοῖ. Αἶαν εὐψύως λοιπὸν λέγει ὁ τοῦτον μεμφόμενος ποιητῆς, προσφώνων τὴν εἰκόνα ταύτην: «Λοιπὸν ἐδάει διψᾷς τὸ αἷμα τῶν ἰδίων τέκνων; Λοιπὸν ὑπάρχει πάντοτε νέος Ἰάσων, πάντοτε νέα Κρέουσα, ἅτινα ἀπαύστως ἐξοργίζουσί σε;» — «Ἐς κόρακας καὶ ἐν εἰκόνι ἔτι» ἐμπλεως ἀγανακτῶντος προσέθετο οὗτος.

Περὶ τοῦ παραφερομένου Αἰάντος δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῶν παρὰ Φιλοστράτῳ πληροφοριῶν.² Ὁ Αἴας δὲν παρίσταται μαινόμενος ἐν μέσῳ τῶν ἀγγέλων, οὐδὲ δεσμεύει καὶ φονεύει τὰ κτήνη καὶ τοὺς κριούς, ἀλλὰ τοῦναντίον ὁ καλλιτέχνης παρέστησεν αὐτόν, καθ' ἣν στιγμήν μετὰ τὴν τέλει τῶν παραφῶρων τούτων ἀνδραγαθημάτων ἀπνυθιμένος κάθηται, συλλαμβάνων τὸ σχῆδιον τῆς αὐτοκτονίας. Τοῦτο δὲ εἶναι πράγματι ὁ μαινόμενος Αἴας, οὐχὶ διότι νῦν ἀκριβῶς μαίνεται, ἀλλὰ διότι βλέπομεν ὅτι ἐμάνῃ ἦδῃ· διότι τὸ μέγεθος τῆς μανίας αὐτοῦ ζωηρότατα νῦν ἐξάγομεν ἐκ τῆς ἀπελπιστικῆς αἰσχύνης, ἣν ἦδῃ ἐπὶ τῇ πράξει αἰσθάνεται. Καὶ τὴν θύελλαν δὲ ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὑπ' αὐτοῦ καταρριφθέντων συντριμμάτων καὶ πτωμάτων ἀναγνώριζομεν.

Δ'.

Ἐπισκοπῶν τὰ προσαχθέντα αἰτία ἔνεκα τῶν ὁποίων ἐδέσμευεν ἵνα ὁ τοῦ Λαοκόοντος καλλιτέχνης ἐπιδείξῃται ἐν τῇ τοῦ σωματικοῦ πόνου ἐκφράσει μετρίτητα, ἐξάγω ὅτι ταῦτα ἐν συνόλῳ ἀπορροῦσιν ἐκ τοῦ ἰδιάζοντος χαρακτῆρος τῆς τέχνης καὶ ἐκ τῶν ἀναγκαίων ταύτῃ περιρρισμῶν καὶ ἀπαιτήσεων. Δυσκόλως ἄρα ἐφαρμόζεται ἐν οἰονδήποτε τῶν αἰτίων τούτων καὶ ἐπὶ τῆς ποιήσεως. Χωρὶς ἐνταῦθα νὰ ἐξετάσωμεν κατὰ πόσον δύναται ὁ ποιητὴς νὰ ἐπιτύχῃ ἐν τῇ ἐξεικονίσει τοῦ σωματικοῦ κάλους, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι, ἐπειδὴ ὁλόκληρον τὸ ἀπέραντον βασιλεῖον τῆς τελειότητος εὑρεται ἀνοικτὸν τῇ μυθικῇ αὐτοῦ δυνάμει, τὸ ὁρᾶν τοῦτο κάλυμμα, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἡ τελειοποίησις εἰς κάλλος μετατρέπεται, δύναται νὰ ἦναι μόνον ἐν τῶν ἐλα-

χίστων μέσων, δι' ὧν οὗτος γινώσκει τὸ ἡμέτερον νὰ κινή ἐνδιαφέρον πρὸς τὸ ἄτομον αὐτοῦ. Συχνάκις παραμελεῖ καθ' ὁλοκλήριον τὸ μέσον τοῦτο, βέβαιος ὢν ὅτι, ὅταν ὁ ἥρωας αὐτοῦ προσκτιθῇται ἅπαξ τὴν ἡμετέραν εὐνοίαν, τότε τὰ εὐγενέστερα αὐτοῦ προτερήματα εἴτε οὕτω πῶς ἐπασχολοῦσιν ἡμᾶς, ὥστε νὰ μὴ σκεπτόμεθα ποσὸς περὶ τῆς σωματικῆς μορφῆς εἴτε, ὅταν περὶ ταύτης σκεπτόμεθα, τοδοῦτον ἡμᾶς ὑποδουλοῦσιν, ὥστε ἐξ ἰδίων παρέχομεν εἰς τοῦτον καλλιπρεπῆ ἢ τοῦλάχιστον ἀδιάφορον μορφὴν. Ἐπ' ἐλάχιστον δὲ θὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν σκέψιν ταύτην ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν χαρακτηριστικῶν ἐκείνων, ἅτινα δὲν εἶναι ρητῶς ὁρισμένα διὰ τὸ πρόσωπον.

Τίς ποτε φαντάζεται παρὰ τῷ κραυγάζοντι Λαοκόοντι τοῦ Βιργιλίου, ὅτι τὸ κραυγάζειν εὐρὺ ἀπαιτεῖ στόμα καὶ ὅτι τὸ εὐρὺ τοῦτο στόμα ἀσχημίαν ἐκφράζει; Ἀρκεῖ ὅτι τὸ clamores horrendos ad sidera tullit ἀνεξαρτήτως τῆς ἐκφράσεως τῆς μορφῆς ἀποτελεῖ ὑψηλὸν τι χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν ἀκοήν, εἰς τὸν ζητοῦντα δὲ ἐνταῦθα ὠραίαν εἰκόνα, ὁ ποιητὴς ἀπόλλυσι καθ' ὁλοκλήριον τὴν ἐντύπωσιν, ἣν ἐμποιεῖ. Ἐπομένως οὐδὲν ἀναγκάζει τὸν ποιητὴν ἐν μιᾷ μόνῃ στιγμή τὴν παράστασιν αὐτοῦ νὰ συγκεντροῖ. Ἐκάστην τῶν πράξεων αὐτοῦ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς αὐτῆς, ὅταν θέλῃ, λαμβάνων, ὀδηγεῖ αὐτὴν διὰ μέσου παθῶν τῶν δυνατῶν μεταβολῶν μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως αὐτῆς. Ἐκάστη δὲ τῶν μεταβολῶν τούτων, ἥτις διὰ τὸν τεχνίτην θὰ ἐστοιχίζε ὁλόκληρον ἰδιαίτερον καλλιτέχνημα, στοιχίζει αὐτῷ ἐν μόνον χαρακτηριστικόν· ἂν δὲ τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο, καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον, προσβάλλῃ τὴν τοῦ θεατοῦ φαντασίαν, τοῦτο συμβαίνει διότι εἴτε ἐκ τῶν προηγουμένων αὐτῷ οἷτω πῶς παρεσκευάσθῃ, εἴτε διὰ τῶν ἐπομένων κατὰ τοιοῦτον τινὰ τρόπον μετριάζεται καὶ ικανοποιεῖται ὥστε ἀπόλλυσιν τὴν μόνην αὐτοῦ ἐντύπωσιν καὶ ἐν τῇ μετὰ τῶν λοιπῶν συνδίδει αὐτοῦ τὴν ἀρίστην τοῦ κόσμου ἐπίδρασιν ἐξασκεῖ. Ἐάν λοιπὸν καὶ πραγματικῶς θὰ ἦτο ἀρρεπὲς εἰς ἄνδρα νὰ κραυγάζῃ ἐν τῇ τοῦ πόνου σφοδρότητι, ὁποῖαν ζημίαν θὰ προυξένοι πρὸ τῶν ὁμμάτων ἡμῶν τὸ μικρὸν τοῦτο παροδικὸν ἀρρεπὲς εἰς ἐκεῖνον, οὕτινος αἱ ἄλλαι ἀρεταὶ προκατέλαβον ἦδῃ ἡμᾶς ὑπὲρ αὐτοῦ.

(Ἀκολουθεῖ).

ΟΛΓΑ ΛΑΖΑΡΙΔΟΥ.

Ο ΒΙΚΤΩΡ ΟΥΓΚΩ ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ.*

Ὁ κύριος Ντουμῆκ, αὐστηρότερος τοῦ κυρίου Μπρέτυχάνων, κρίνει τὸν Βίκτωρα Οὐγκώ ὡς «μέτριον ἐν τε τῷ δράματι καὶ τῇ μυθιστορίᾳ» ἅπαντες ὅμως οἱ συνάδελφοι αὐτοῦ ἄνευ ἐξαιρέσεως ἔχουσι γνώμην ἐναντίαν. Κατὰ τὸν κ. Γκαζιέ ἡ *Παραγία τῶν Παρασιῶν* εἶναι ὠραία μυθιστορία, κατὰ τὸν κ. Λεμπιγιγκ

1) Φιλίππου τοῦ Θεσσαλονικέως (Ἀνθολ. Βιβλ. 4 κεφ. 9 ἐπ. 10). Αἰεὶ γὰρ διψᾷς βρεφῶν φόνον, ἥ τις Ἰήσων Δεύτερος, ἢ Γλαυκὴ τις πάλαι σοὶ πρόφρασις; Ἔρρε καὶ ἐν κρητῷ παιδοκτόνε.

2) Βίος Ἀπολλων. βιβλ. Β. κεφ. 22.

*) Ἰδε ἀριθ. 5, σελ. 85—88.